

that they did in the arms, flag, stamps, Pasach, pendants men, pottery, household items stock, minted on coins and more. Princely characters played the role of individual characters of a particular ruler, and at the same time, tribal representatives dynasty emblems, signs of ownership, and in a sense – and attribute authority or government emblems.

At the military symbolism of Ancient important place was given to the flag. Military flags in IX-th century performed a number of important functions. They were used primarily as symbols: the rule of the country, capture the fortress or city, location commander. Flags were of great importance in all phases of military operations.

Further development of the Ukrainian symbolism associated with the period of stay of the former territory of ancient in the Grand Duchy Lytovment and the Kingdom of Poland and later – under the authority of the united Polish-Lithuanian Commonwealth- Commonwealth. No wonder the mid XIV century development of Ukrainian symbolism underwent major influences Lithuanian and Polish heraldic traditions.

A new stage in the development of Ukrainian military symbolism is closely linked with the emergence of the Cossacks and his military and political organization – Zaporizhzhya Sich national liberation struggle of the Ukrainian people and the emergence of Cossack state in the middle of the XVII century. By Cossack watches kleynod, its characters troops belonging to the regimental flags and Centesimal icons hetman horsetail, military music – drums and attributes of power Cossack – mace captains, colonels pernachi, canes military judges, clerks ink.

Among the Cossack watches kleynod prominently occupied with military flags. Prapornytstvo of the Zaporizhzhya and Zaporizhzhya Sich was difficult path of evolution. Originally symbolism of flags was the basis of heraldic symbols of the Polish- Lithuanian Commonwealth – Commonwealth. Later, the Russian Cossack banners appear, Austrian, Turkish state symbols. Only after the final transition of Ukrainian Cossacks under Russian rule in the eighteenth century developed a mostly well-established symbols of flags.

Thus, it should be noted that the symbols of Ukrainian Cossacks objectively dependent on socio-political processes taking place in the territory of contemporary Ukraine. It is closely linked to the cultural traditions and religious preferences of Ukrainian Cossacks and people in general, basically reflecting the traditions of Orthodoxy.

The need for a revived Ukrainian symbolism emerged during the national liberation revolution of 1917-1918. Have three stages process of elaboration and development of civil and military symbols. The first – period Tsentralnoyi Rady from 20 November 1917 to 29 April 1918. This time changes in military form are minor. The second stages – Hetmanat P. Skoropadskoho period from 29 April to 14 December 1918 was work major efforts to create a uniform for Ukrainians army. This period was actually processed awarding system Ukrainian state. In the third period – the period Directoria (end of 1918 – 1920) Main characteristic of this period is the elaboration and implementation of military awards military flags military units.

During the domination of the Soviet Ukraine, actually for Ukrainian national character symbolism in general, and the military in particular, have evolved abroad. First, in the camps of the army soldiers interned Ukrainian People's Republic and later in areas where Ukrainian in exile. On the territory of Ukraine, which was under the rule of the Soviets, was devoid of symbols of national colors.

Another period of Ukrainian military symbolism falls on the Second World War. In 1938 appears Carpathian Ukraine and its military force Carpathian Sich. The system of military symbolism Ukraine story symbolism of the military establishment is as important as providing an explanation of the origin and traditions of the use of such elements as the Ukrainian military costume hat mazepynka, cotillion and others. Also during World War II and until 1956 operated Ukrainian Insurgent Army. The basis of its symbolism was taken trident symbol as the emblem of the state and the yellow- blue armbands flag colors, ie symbols of Ukrainian statehood. However, the colors of the flag of the army were red and black. These colors were the basis of awards UPA.

Since the beginning of the formation of the Ukrainian state in the late twentieth century views of leading politicians and public figures in question implement state symbols based on historical traditions. Creation of an independent Ukraine military symbols occurred during the complex process of state and military construction. It should be noted that the basis for the elaboration of the symbolism of the Armed Forces and other military formations Ukraine undertook classical laws of heraldry, special historical disciplines, the best examples of the past, which corresponded to the ancient roots of the Ukrainian people.

Keywords: military symbols, the Armed Forces of Ukraine, the Ukrainian army

УДК 947.041

Казаков Олександр Олександрович
кандидат історичних наук, доцент
Крачковський Володимир Сергійович
старший викладач

РОСІЙСЬКО-ЛИТОВСЬКА ВОЄННА КАМПАНІЯ 1500 Р.: БИТВА НА ВЕДРОШІ

У статті здійснено огляд битви на Ведроші 14 липня 1500 р., яка стала ключовою подією російсько-литовської воєнної кампанії. Визначено ступінь наукової розробки теми у історіографії. Зроблено спробу аналізу і оцінки процесу підготовки і перебігу битви. Визначено військово-політичні результати битви і її вплив на систему міжнародних відносин у Східній Європі кінця XV початку XVI ст.

Ключові слова: Велике князівство Литовське, Російська держава, воєнна кампанія, битва, давньоруські землі, річка Ведрош.

Реалії сьогодення підвищують інтерес до історії формування державних територій та кордонів. У статті порушені проблеми співвідношення добровільності та насилля в процесі формування політ-

нічних держав Східної Європи. Одним з важливих етапів цього процесу є боротьба за давньоруські землі між Великими князівствами Московським і Литовським наприкінці XV – на початку XVI ст.

У науковій літературі висвітлювалися окремі аспекти проблеми, існує низка праць з дотичних тем.

Перший внесок в історіографію проблеми зробили російські історики XVIII – першої половини XIX ст.: В.М. Татищев, М.М. Бантиш-Каменський, М.М. Щербатов, М.М. Карамзін, С.М. Соловйов та ін.

У другій половині XIX – на початку XX ст. з'явилися спеціальні дослідження московсько-литовських відносин у працях Г.Ф. Карпова, М.К. Любавського, Ф.І. Леонтовича, О.Є. Преснякова та ін. У радянські часи дана проблема частково досліджувалася К.В. Базилевичем, А.Б. Кузнецовим, С.В. Думінім, А.Ю. Дворниченком та ін., а в сучасній російській історіографії – М.М. Кромом. Проте, фактично, немає жодної монографічної праці, в якій був би здійснений комплексний аналіз військово-політичної боротьби між Російською державою і Великим князівством Литовським наприкінці XV – на початку XVI ст.

Мета статті – висвітлення ключової події військово-політичної боротьби між Московською державою і Великим князівством Литовським за давньоруські землі наприкінці XV – на початку XVI ст., зокрема битви на р. Ведроші, та встановлення її наслідків.

Основні завдання статті:

- визначити ступінь наукової розробки теми у історіографії;
- виявити комплекс історичних джерел та визначити їх репрезентативність;
- проаналізувати хід війни 1500 р. і битви на Ведроші;
- визначити військово-політичні результати битви і її вплив на систему міжнародних відносин у Східній Європі того часу.

Базу дослідження склав комплекс архівних і опублікованих документальних матеріалів (літописи, розрядні і посольські книги, мемуари тощо). Крім того, використано результати досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених з питань російсько-литовських відносин.

У процесі дослідження було використано проблемно-хронологічний, порівняльний методи дослідження, що передбачають комплексний підхід до вивчення проблеми. Поряд з класичним порівняльно-текстологічним методом та логічно-смысловим аналізом історичного матеріалу, в окремих випадках подається авторське трактування джерела, навколо якого точиться дискусія в науковій літературі.

На середину 80-х років XV ст. фактично був завершений процес об'єднання російських земель під владою великого князя московського. На порядок денний виходило завдання рішучої боротьби за приєднання до Московського царства давньоруських земель, захоплених упродовж XIV – на початку XV ст. Великим князівством Литовським. З другої половини 80-х років розпочинається тривала військова та дипломатична боротьба за давньоруську спадщину між Росією та Литвою [12, 300; 13, 126].

Наприкінці 90-х років XV ст. стосунки між Росією та Литвою знову загострилися. Це призвело до масового переходу русько-литовських князів зі своїми підданими під захист єдиновірної і могутньої Російської держави.

Упродовж зими 1499–1500 рр. відбулися події, які фактично означали перехід до відкритої конфронтації між Іваном III та Олександром Казимировичем. Усе розпочалося з переходу на московську службу князя С.І. Бельського разом з "отчиною" наприкінці 1499 – на початку 1500 рр. В грамоті Олександрові Іван III пояснював, що причиною переходу князя було примушення до католицької віри ("пришла нужда о греческом законе"). 12 квітня 1500 р. С. І. Бельський прибув у Москву до великого князя. Іван III "пожаловал" його, прийнявши з вотчиною і з "отказом" на службу. На російську сторону перейшли міста Мценськ і Серпейськ [1, 433-436].

Вчинок С.І. Бельського став своєрідним поштовхом до руху за приєднання до Російської держави верховських та чернігово-сіверських князів. Показовим щодо цього є перехід на російську сторону давніх ворогів московського великого князя: онука Д. Шемяки – В.І. Шемячича та сина Можайського князя Івана Андрійовича – С.І. Стародубського (Можайського). В.І. Шемячич та С.І. Стародубський були власниками двох великих удільних князівств на литовській території [7, 301-302].

Тривала дипломатична боротьба і військова підготовка закінчилися. Іван III з великим терпінням і обачливістю підготував умови для початку воєнних дій. Розпочинаючи війну, Іван III, безперечно, мав готовий план дій, який вражав стратегічним задумом і широтою лінії фронту. Воєнні дії розгорнулися по всій довжині російсько-литовського кордону. Загальну картину розстановки московських військ та плани їх дій дав С. Герберштейн. Його дані підтверджуються розрядними книгами [4, 84].

Більшість літописних зведень розпочинають з повідомлення про дії південно-західної групи військ [2, 293; 14, 243]. 3 травня 1500 р., водночас із відправленням посольства І.І. Телешова, воєвода Яків Захарович "с многими людьми" виступив з Москви в напрямку на Брянськ [3, 67]. На російську службу перейшли князі Трубецькі й Мосальські [3, 67]. Ні про які військові зіткнення джерела не повідомляють – міста відкривали ворота перед московськими військами. Так зображують початок війни російські джерела. Подібним чином викладено події С. Герберштейном та литовськими хроніками [3, 66-67; 10, 111, 113; 11, 166; 14, 907-908; 15, 309-310].

Далі в літописах розповідається про дії військ західного (дорогобузького) напрямку під командуванням Юрія Захаровича, посланого "тоя же весны" до Дорогобужа. Саме тут і розгорнулися головні події воєнної кампанії 1500 р. Після захоплення Дорогобужа московськими військами великий князь литовський направив проти них військо гетьмана князя К.І. Острозького. В свою чергу Іван III направив на підсилення

раті Юрія Захаровича князя Д.В. Щеню "со тверскою силою". Московські і литовські війська зішлись 14 липня 1500 р. "на Миткове поле на речке на Ведроші", де росіяни здобули перемогу [2, 293].

Ретельне вивчення вказаних джерел та географічних даних дає можливість так реконструювати події. Весною 1500 р. на центральному (Дорогобузькому) напрямку московські війська під командуванням воєводи Юрія Захаровича зайняли Дорогобуж і вийшли на підступи до Смоленська, до якого залишалося 23 переходи. Проте нечисленність військ та відсутність резервів змусили воєводу припинити просування в глиб литовської території і зупинитись на південно-західних околицях Дорогобужа. Дізнавшись про зосередження литовських військ у районі Смоленська, Іван III повинен був негайно підсилити війська, які діяли на Дорогобузькому напрямку. За даними джерел, великий князь московський направив на допомогу Юрію Захаровичу "другие больше воеводы", в їх числі воєводу князя Д.В. Щеню з "тверською силою" та князя І.М. Воротинського (Перемишльського). Можливо, це був той резерв, про який згадує С. Герберштейн. Повідомлення літопису про те, що Д.В. Щеня був направлений з тверськими військами, вказує на місце розташування резервних військ.

Після об'єднання військ Юрія Захаровича з резервною раттю Д.В. Щені було складено новий розряд. За новою диспозицією, Д.В. Щеня очолив великий полк, тобто став головнокомандуючим, а Юрій Захарович новим воєводою сторожового полка, командуючим ар'єргардом [6, 61-62].

Дії литовської сторони менше відомі. Не маючи вдосталь сил для протидії московському наступу на всіх напрямках, великий князь литовський Олександр Казимирович прийняв рішення зосередити головні сили в районі Смоленська ключового стратегічного пункту Литви в руських землях та найважливішої фортеці на шляху до Вільно. Найближчою метою литовців був розгром Дорогобузького угруповання військ Юрія Захаровича. Головним воєводою литовських військ був К.І. Острозький, призначений незадовго до початку війни на посаду гетьмана за пропозицією старого гетьмана Петра Білого. Литовські війська почали зосереджуватись у Смоленську.

В Єльні литовці захопили "язика" на ім'я Герман. Він служив дяком у І. Сапєги під час його посольства в Москву і там перейшов на московську сторону. Полонений зізнався, що воєвода Юрій Захарович з "очень не большим числом людей" перебуває під Дорогобужем. Крім цього, він повідомив про поповнення "третьяго же дня" московських військ "другими большими воеводами" і в їх числі назвав Д.В. Щеню та І.М. Ворогинського. Нові воєводи, які прибули зі столиці, не радили К.І. Острозькому розпочинати битву з росіянами. Проте гетьман не повірив полоненому і, відкинувши поради воєвод, виступив з Єльні на Дорогобуж [10, 111-113].

Виступивши з Єльні, К.І. Острозький пройшов від села Лопатіно до Ведроші. Під час зупинки в Лопатіно, гетьман переконався в тому, що має перед собою значні сили московських військ, готових до битви. На військовій раді було прийняте рішення атакувати росіян.

Московські війська були розділені на три полки великий, сторожовий (засадний) і передовий під загальним командуванням Д.В. Щені. Всього ж джерела згадують 16 воєвод, які брали участь у битві. Вони вислали на лівий берег Ведроші передовий полк. Він розташувався станом приблизно в 5 км південно-західніше Дорогобужа. Основні сили московських військ зосередилися на схід від Ведроші, за р. Тросною. Сторожовий полк Юрія Захаровича був виділений в засаду. Задум битви полягав у тому, щоб удаваним відступом передового полка заманити противника за р. Ведрошу (на її правий, східний берег), до р. Тросни, а потім несподіваним ударом засадного полку з тилу і великого по фронту розгромити його.

Як повідомляють хроніки, план гетьмана К.І. Острозького, що полягав у таємному підході, оточенні і несподіваному нападі на росіян, обговорювався на військовій раді [10, 112-113; 11, 166-167; 14, 907-908; 15, 310]. Виконуючи його, литовські війська пройшли через ліси й болота і зупинилися в 10 прищах від росіян. Проте завдяки висуненню передового полка московських військ на західний берег Ведроші, а також дій їх розвідки вже не могло бути й мови про раптовість удару литовців. Після підходу останніх завданням передового полка росіян стало нав'язування противнику власного плану битви.

Чисельність військових сил обох сторін точно не встановлена. Як свідчать литовські хроніки, московські війська налічували 40 тис. кінноти, не рахуючи піхоти, а литовські 35 тис. За іншими даними, сили противників були приблизно рівні. В складі литовських військ джерела засвідчують наявність польової артилерії [1, 454; 5, 321].

На першому етапі битви литовські війська з ходу навально атакували передовий полк росіян. Зазнавши поразки, полк почав швидко відступати на східний (правий) берег Ведроші. За передовим полком туди ж негайно переправилися литовці, і битва продовжувалась. Литовці билися не з основними силами московських військ, а із залишками передового полку, що не зміг відступити до головних сил, які знаходилися за р. Тросною. Не випадково, розповідаючи про битву на р. Тросні, Устюзьке зведення називає ім'я лише одного воєводи – Д. В. Щені, який очолював великий полк.

Биховець, Стрийковський і Герберштейн вважають, що перша битва на західному березі Ведроші, а потім швидкий відступ московських воєвод на другий берег, були виконанням їх заздалегідь розробленого плану [3, 67; 10, 113; 11, 167; 15, 310].

Другий етап битви розпочався переправою литовських військ по мосту через Тросну і їх атакуванням основних сил росіян. Джерела одноставно датують його 14 липня 1500 р. і свідчать про надзвичайну жорстокість битви, що тривала шість годин. Устюзьке зведення розповідає: "...й литва перелезли по мосту за Тросну. И ступишася обои полцы... имающеся за руки, сечахуся. И по удолиям

яко река, в трупу конь не скочит. И поможет бог великому князю Ивану Васильевичу и воеводе его князю Данилу Васильевичу и всей силе московской. А литва побеже, и мало их утече за Тростну за реку, занеже великаго князя сила пешая зашли да мост посекали на Тростне. И много в реце истопе" [8, 99; 9, 101]. С. Герберштейн стверджує, що долю битви вирішив удар московського засадного полку [3, 67].

Отже, московській стороні в ході битви вдалося повністю втілити свій раніше розроблений план. Воєвода Юрій Захарович, дочекавшись нагоди, коли всі литовські сили втягнуться в битву, несподівано атакував їх у фланг і тил силами засадного (сторожового) полка. Росіяни зруйнували міст через Тросну, позбавивши противника єдиного шляху для відступу. Це деморалізувало литовців. Атака засадного полку була підтримана фронтальним ударом полку великого. Литовці почали панічно тікати. Московські війська добивали залишки литовських загонів на лівому березі Тросни. Частина литовського війська втекла "за Тросну", мабуть, на південний захід. Остаточо литовська армія була знищена на маленькій річці Полмі, що впадає південніше гирла Селни у Тросну. Саме тут 14 липня 1500 р. були захоплені в полон головний воєвода гетьман К.І. Острозький, маршалок Лютавор (Литавор), маршалок Григорій Остинович, воєводи М.Ю. Глібов, М.Ю. Зінов'єв, князі Друцькі, Мосальські, а також багато інших "людей именитых" [6, 62].

Намагаючись хоч якось виправдати розгром литовців, Хроніка Биховця стверджує, що росіяни мали значну чисельну перевагу (40 тис. росіян проти 3,5 тис. литовців). Втрати литовського війська були надзвичайно великі, оскільки руйнування моста відрізало шлях до порятунку ("и мало их утече"). Синодальна книга повідомляє про 8 тис. загиблих. За Новгородським IV літописом, у полон потрапило 500 "именитых" литовців, 5 тис. було вбито; за Вологодське Пермським, загинуло понад 30 тис. чоловік [2, 293-294; 8, 99; 9, 101; 10, 113; 11, 167].

Втрати московської сторони також були значними. На це вказує прохання воєвод про надання поповнення: "А как воеводы побии на Ведроши литовских людей и писали к великому князю, чтоб к ним людей прибавил" [6, 62]. Особливо великих втрат зазнав передовий полк. Іван III направив для його підсилення воєвод Семена Романовича і Д.В. Щені.

Звістка про перемогу на берегах Ведроші і Тросни була отримана в Москві на третю добу після битви [1, 456].

Запропоноване пояснення перебігу битви на р. Ведроші багато в чому є гіпотетичним. Це припущення дає можливість примирити протиріччя різних джерел. Усі згадані битви на Ведроші, Тросні та Полмі – етапи однієї великої битви, кінцевим результатом якої було повне знищення литовського війська. В даному випадку стає зрозумілим винесене на перший план свідчення про битву у на р. Полмі в Єрмолинському літопису та Обширній редакції розрядної книги. Полменська операція завершила розгром і полонення литовців.

Головною причиною перемоги московських військ була перевага стратегічного і тактичного керівництва. Важливу роль відіграли також створення резервної рати й своєчасне зосередження її на напрямку головного удару. Московські полки на полі бою добре маневрували і взаємодіяли, що забезпечило повністю втілення задуму командування. На Ведроші в 1500 р., так само як і на Куликовому полі, долю битви вирішив удар засадного полку. В ході битви ініціативу маневру міцно тримали в своїх руках московські воєводи, а атака засадного полку була підготовлена запланованими діями військ. На високому рівні було тактичне керівництво князя Д.В. Щені, який уміло управляв військами і, застосовуючи різні тактичні прийоми, оточив війська противника. Зразкове маневрування свідчило про високу дисципліну московських військ та мистецтво воєвод. У дорогобузьких лісах, на берегах Ведроші і Тросни зіткнулися головні сили двох армій, з кожного боку билися десятки тисяч чоловік. І саме тут уперше за всю історію боротьби з Великим князівством Литовським його війська зазнали цілковитого розгрому.

Література

1. Базилевич К. В. Внешняя политика Русского централизованного государства: Вторая половина XV в. / Базилевич К. В. – М., 1952. – 543 с.
2. Вологодско-Пермская летопись // Полное собрание русских летописей. – М.-Л., 1959. – Т.26. – 413 с.
3. Герберштейн С. Записки о Московии: Перевод с нем. А. И. Малеина и А. В. Назаренко: Под ред. В. Л. Янина / Герберштейн С. – М., 1988. – 430 с.
4. Псковские летописи: подгот. А.Н. Насонов. – М.-Л., 1941. – Вып. 1.
5. Разин Е. А. История военного искусства / Разин Е. А. – М., 1957. – Т. 2.
6. Розрядная книга 1475–605 гг.: сост. Н. Г. Савич. – М., 1977. – Т. 1.
7. Сборник Русского исторического общества. – СПб., 1882. – Т. 35. – 959 с.
8. Устюжские и вологодские летописи XVII-XVIII вв. / Сост. Н. А. Казакова, К. Н. Сербина // Полное собрание русских летописей. – Л., Наука, 1982. – Т.37. – 228 с.
9. Устюжский летописный свод (Архангелогородский летописец): подгот. К. Н. Сербина. – М.-Л., 1950.
10. Хроника Быховца: пер. Н. Н. Улащика. – М., 1966.
11. Хроники: Литовская и Жмойтская, и Быховца. Летописи: Баркулабовская, Аверки и Панцырного // Полное собрание русских летописей. – М.: Наука, 1975. – Т.32. – 235 с.
12. Kolankowski L. Dzieje Wielkiego księstwa Litewskiego za Jagiellonow. – Warszawa, 1930. – Т. 1.
13. Kolankowski, L. Polska Jagiellonow. – Warszawa, 1936.
14. Kronika Marcina Bielskiego. – Sanok, 1856. – Т. 2.
15. Kronika polska, litewska, zmodzka i wszystkich Rusi, Macieja Strykowskiego. – Warszawa, 1846. – Т. 2.

References

1. Bazilevich K. V. Vneshnyaya politika Russkogo tsentralizovannoyu gosudarstva: Vtoraya polovina XV v. / Bazilevich K. V. – M., 1952. – 543 s.
2. Vologodsko-Permskaya letopis' // Polnoe sobranie russkikh letopisey. – M.-L., 1959. – Т.26. – 413 s.
3. Gerbershteyn S. Zapiski o Moskovii: Perevod s nem. A. I. Maleina i A. V. Hazarenko: Pod red. V. L. Yanina / Gerbershteyn S. – M., 1988. – 430 s.
4. Pskovskie letopisi: podgot. A.N. Nasonov. – M.-L., 1941. – Vyp. 1.
5. Razin E. A. Istoriya voennogo iskusstva / Razin E. A. – M., 1957. – Т. 2.
6. Rozryadnaya kniga 1475–605 gg.: sost. N. G. Savich. – M., 1977. – Т. 1.
7. Sbornik Russkogo istoricheskogo obshchestva. – SPb., 1882. – Т. 35. – 959 s.
8. Ustyuzhskie i vologodskie letopisi XVIXVIII vv. / Sost. N. A. Kazakova, K. N. Serbina // Polnoe sobranie russkikh letopisey. – L., Nauka, 1982. – Т.37. – 228 s.
9. Ustyuzhskiy letopisnyy svod (Arkhangelogorodskiy letopisets): podgot. K. N. Serbina. – M.-L., 1950.
10. Khronika Bykhovtsa: per. N. N. Ulashchika. – M., 1966.
11. Khroniki: Litovskaya i Zhmoyskaya, i Bykhovtsa. Letopisi: Barkulabovskaya, Averki i Pantsyrnogo // Polnoe sobranie russkikh letopisey. – M.: Nauka, 1975. – Т.32. – 235 s.
12. Kolankowski L. Dzieje Wielkiego ksiesiwa Litewskiego za Jagiellonow. – Warszawa, 1930. – Т. 1.
13. Kolankowski, L. Polska Jagiellonow. – Warszawa, 1936.
14. Kronika Marcina Bielskiego. – Sanok, 1856. – Т. 2.
15. Kronika polska, litewska, zmodzka i wszystkiei Rusi, Macieja Stryjkowskiego. – Warszawa, 1846. – Т. 2.

Казаков А. А., Крачковский В. С.**Российско-литовская военная кампания 1500 г.: битва на Ведроши**

В статье осуществлен обзор битвы на Ведроши 14 июля 1500 г., которая стала ключевым событием российско-литовской военной кампании. Определена степень научной разработки темы в историографии. Сделана попытка анализа и оценки процесса подготовки и хода битвы. Определены военно-политические результаты битвы и ее влияние на систему международных отношений в Восточной Европе конца XV – начала XVI вв.

Ключевые слова: Великое княжество Литовское, Русское государство, военная кампания, битва, древнерусские земли, река Ведрош.

Kazakov A., Krachkovsky V.**Russian-Lithuanian military campaign 1500: the battle of the r. Vedrosh**

The realities of today has increased interest in the history of the formation of the state territory and borders. The article touches upon the problems of correlation of voluntariness and violence in the process of formation of the States of Eastern Europe. One such important stages of this process is the struggle between the Great principalities of Moscow and the Lithuanian at the end of the XV – beginning of XVI century the ancient Russian land.

In the scientific literature highlighted some aspects of the problem, there are a number of works on relatives and related topics.

The purpose of the article is to highlight the battle r. Vedrosh and set its consequences.

Base of the research was the complex of archival and published documentary materials. Also used the results of studies of domestic and foreign scientists on questions of Russian-Lithuanian relations.

At the mid-80-ies of the XV century, in fact, was completed the unification of Russian lands under the rule of the Grand Duke of Moscow. The agenda turned out tasks decisive struggle for the accession to the Moscow Kingdom ancient lands, captured during the fourteenth and the beginning of the XV century the Great Lithuanian Principality. From the second half of the 80-ies begins a long military and diplomatic struggle for the old heritage between Russia and Lithuania.

At the end of the 90-ies of the XV century, the relations between Russia and Lithuania again worsened. During the winter 1499 essentially meant a transition to an open confrontation between Ivan III and Alexander I.

Act of S. Belsky became the impetus for the movement for accession to the Russian state Chernihiv-Sivers'kyi princes. The diplomatic struggle and military training ended.

Sources on different illuminate as a motive for action princes, and the reasons for the next Russian-Lithuanian war. The Russian Chronicles, to present the official version of the events, and the Polish-Lithuanian report preliminary agreement between Moscow and the princes-traitors.

In the context of the research have the big interest directly to the military events. Therefore, the article details the battle between Moscow and the Lithuanian army r. Vedrosh, the main event of 1500, the attempt to clarify the location, r. Vedrosh, plans and actions of opponents in battle.

The proposed explanation of the course of battle r. Vedrosh is largely hypothetical. This assumption gives the possibility to reconcile the contradictions of different sources.

The number of military forces of both sides is uncertain. As evidenced by the Lithuanian Chronicles, Moscow troops consisted of 40 thousand cavalry, not counting 35 thousand. On other data, the enemythe infantry, and Lithuanian forces were approximately equal. In the structure of the Lithuanian army sources confirm the presence of field artillery.

The main reason for the victory of the Moscow army had the advantage of strategic and tactical management. An important role was also played by the creation of the reserve regiment and timely its concentration on the direction of the main blow. Moscow shelves on the battlefield well maneuvered and interacted, which provided a fully embodiment of idea of command. On r. Vedrosh in 1500, the outcome of the battle decided to blow ambush regiment. In the course of the battle initiative maneuver held firmly in his hands, Moscow magistrates, and the attack regiment ambush was prepared planned actions of the troops. At a high level was a tactical leadership of Prince D. Shenia, who ably led troops and, using different tactics, surrounded the troops of the enemy. Exemplary maneuvering indicated high discipline and Moscow's troops art of magistrates. In Dorogobuj forests, on the banks of the r. Vedrosh and r. Trosna faced the main

forces of the two armies, with each side fought tens of thousands of people. And it was here the first time in the history of the struggle with the Great Lithuanian Principality his troops suffered complete defeat.

Defeat on r. Vedrosh has failed to Grand Duchy of Lithuania resist own forces of the Moscow aggression. Moscow state has managed in a short time capture the enormous territory of ancient Russian and Ukrainian lands belonging Vilno. The success of Moscow in the military 1500, was due not only to military victories, but also the position of princes. Transition to the side of Ivan III S. Starodubsky and V. Shemiachich gave the opportunity to the Moscow state without a struggle to seize territory Chernihiv-Sivers'kyi lands.

Despite factor conquest, the Moscow authorities didn't was the occupier for the local population, deliberately avoided the ruin of the annexed territories and protected them, in particular, from the Great Horde of the Tatars.

Keywords: Grand Duchy of Lithuania, the Russian state, the military campaign, the battle, ancient Russian land, river Vedrosh.

УДК 791.43(477):172.15"1920/1930"

Росляк Роман Володимирович
кандидат мистецтвознавства, доцент

ВІТЧИЗНЯНЕ КІНОМИСТЕЦТВО І ПРОЦЕСИ УКРАЇНІЗАЦІЇ: 20-і – початок 30-х років ХХ століття

У статті розкриваються передумови впровадження політики українізації на території Української Соціалістичної Радянської Республіки. Аналізується вплив українізаційних процесів на вітчизняне кіномистецтво: тематичне планування, титрування фільмів, реклама тощо.

Ключові слова: українізація, кіномистецтво, титрування, реклама.

Актуальність вивчення впливу українізаційних процесів на український кінематограф 1920-х – початку 1930-х років має не лише суто теоретичний аспект – заповнення маловідомих сторінок минушини; не менш важливий й практичний – вивчення минулого досвіду має стати в пригоді на етапі нинішньому, коли відбувається активне нівелювання національних цінностей.

Попри наявність певної кількості праць з означеного питання (А. Пижика [5], В.Ткаченко [13], І.Фокіна [14], Р.Росляка [11] та ін.), означена тема ще не стала предметом окремого комплексного дослідження, а це вкотре переконує в її актуальності. Відтак мета публікації – проаналізувати деякі аспекти впливу українізаційної політики на вітчизняний кінематограф (тематичне планування, титрування фільмів, рекламу).

Українізація кінематографа пов'язується насамперед з добою національно-культурного відродження 1920-х років. Однак не слід забувати, що перші кроки з українізації "десятої музи" датуються, принаймні, 1918 р. Саме тоді кінематографічною секцією Головного управління мистецтв і національної культури Української держави був розроблений законопроект, що зобов'язував на всіх кінофільмах робити написи українською мовою. Водночас поруч з написами українською дозволялися написи іншими мовами. 8 серпня 1918 р. зазначений документ підписали головноуправляючий у справах мистецтв і національної культури П. Дорошенко і виконуюча обов'язки голови театрального відділу Л. Старицька-Черняхівська [10, 142] (вона ж – голова кінематографічної секції).

Більшовики, які після кількох невдалих спроб у 1920 р. остаточно захопили владу в Україні, намагалися утримати її будь-якими способами. Запровадження нової економічної політики, що прийшла в 1921 р. на зміну "воєнному комунізмові", та політики коренізації стали тими вимушеними тимчасовими кроками, покликаними послабити супротив українства.

Санкціонована в квітні 1923 р. XII з'їздом РКП(б) (який рекомендував формувати державні органи національних республік переважно з представників місцевого населення, які знають мову, звичаї, вдачу відповідних народів; видати спеціальні закони, що забезпечували б вживання рідної мови в усіх державних установах [2, 696]), політика коренізації в радянських республіках отримала відповідні назви за географічним принципом: в УСРР – українізації, в Білоруській СРР – білорусизації тощо.

На виконання рішення партійних органів Раднарком УСРР 27 липня 1923 р. видав декрет "Про заходи в справі українізації шкільно-виховних і культурно-освітніх установ", в якому передбачалося "завершити ухвалені радянською владою заходи" щодо забезпечення українському народові виховання й навчання його рідною мовою, а також найширший розвиток національно-культурних форм його життя – мови, літератури й мистецтва, як могутніх чинників залучення широких верств населення до світової культури [9].

У тому ж році українізація розпочалася і в кінематографі, хоча на перших порах здійснювалася дуже повільно. Планувалося виготовляти титри українською мовою для закордонних фільмів із сільського господарства, деяких наукових, частини агітаційних і науково-виробничих картин. В ігровій кінематографії титрувати українською мовою передбачалося стрічку "Остап Бандура" [21, 19 зв.].

Загалом українізація відбувалася в двох напрямках: кадровому та художньому. На ці дві складові звертав увагу й заступник завідувача Агітпропу ЦК КП(б)У М.Постоловський: "Досягнення за